

مطالعه ماهوی مخازن نفت و گاز و آثار فقهی آن از دیدگاه فقه اسلامی

www.ketab.ir

محمد باقر رنجبری

سرشناسه : رنجبری، محمد باقر، ۱۳۵۰-
 عنوان و نام پدیدآور : مطالعه ماهوی مخازن نفت و گاز و آثار فقهی آن از دیدگاه فقه اسلامی/محمد باقر رنجبری.
 مشخصات نشر : قم: انتشارات خویی، ۱۴۰۲.
 مشخصات ظاهری : ۲۳۵ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۵۶۰۸-۵۷-۳
 وضعیت فهرست نویسی : فیفا
 یادداشت : کتابنامه: ص. [۲۲۷]-۲۳۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع : اموال غیرمنقول (فقه)
 Real property (Islamic law)
 معدن و ذخایر معدنی (فقه)
 Mining law (Islamic law)
 نفت -- ذخائر
 Petroleum reserves
 گاز -- میدان ها
 Gas fields
 رده بندی کنگره : BP۱۹۸/۶
 رده بندی دیویی : ۳۷۹.۲۲۷
 شماره کتابشناسی ملی : ۵۵۷۶۰۷
 اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیفا

عنوان:

مطالعه ماهوی مخازن نفت و گاز
و آثار فقهی آن از دیدگاه فقه اسلامی

نویسنده: محمد باقر رنجبری

ناشر: انتشارات خویی

صفحه آرایشی: حسن صدرایی نیا

قطعی: وزیری، تعداد صفحات: ۲۳۵

نوبت چاپ: اول - شمارگان: ۱۰۰

تاریخ انتشار: زمستان ۱۴۰۲

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۶۰۸-۵۷-۳

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ تومان

تکثیر این کتاب: چاپ دیجیتال یا نشر الکترونیکی بدون اجازه ناشر، پیگرد قانونی دارد.

درآمد

موضوع شناسی این رساله ماهیت معدن اشیاء موجود در درون یا سطح زمین یا قسمتی در درون و قسمتی در برون از زمین را در بر می گیرد که اولاً جامدند و ثانیاً از مواد معدنی ایجاد یافته اند و نمی توان از طریق علمی چون شیمی (کیمیا) آنها را در آزمایشگاه ها تولید نمود و از اول خلقت با زمین آفریده شده اند. برخلاف مواد نفتی که اطلاق معادن بر آنان در نصوص از ابوابی همچون اسناد در مجاز بوده است. در حقیقت ثابت مخصوصاً گاز که روایتی دال بر آن نیست، از مواد آلی بوده اند که از همان زمان پیدایش زمین آفریده نشده اند بلکه بر اثر فرآیندی چند میلیون ساله تحت فشار در سطوح عمیقی زمین پدیدار گشته اند. این مواد را می توان در پتروشیمی از مواد اولیه به صورت صنعتی ساخت.

در این رساله تحلیل فقهی در ادله معادن از باب موافقت با مبنای رایج صورت گرفت و نتیجه اش نفی مالکیت مطلق دولت به نحو کلی و اثبات موردی مالکیت سه گانه گردید. به نحوی که ادله معادن در هر نظریه نقد و بررسی گردید و از قواعد فقهی مرتبط برای تعیین حد ادله معادن استفاده شد.

از باب اختلاف مبنایی، بایستی این مواد را خارج از معدن و داخل در منبع دانست و از ابواب قواعد فقهی همچون احیای زمین مالکیت خصوصی به نحو فقهی ثابت می شود و با روش توصیفی-تحلیلی مالکیت های خصوصی مجاز اثبات می گردد.

فهرست موضوعات

مقدمه	۱۷
فصل اول: کلیات و تبیین مفاهیم	۱۹
۱-۱. کلیات	۲۱
۱-۱-۱. تبیین مسأله	۲۱
۱-۱-۲. اهمیت و ضرورت انجام تحقیق	۲۴
۱-۱-۳. سؤالات تحقیق	۲۵
۱-۱-۴. فرضیه	۲۵
۱-۱-۵. پیشینه تحقیق	۲۶
۱-۱-۶. چارچوب مفهومی یا نظری تحقیق	۳۱
۱-۱-۷. ساماندهی پژوهش	۳۱
۱-۱-۸. روش تحقیق	۳۱
۱-۱-۹. جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق	۳۲
۱-۱-۱۰. استفاده کنندگان از نتیجه پایان نامه (اعم از مؤسسات آموزشی، پژوهشی، دستگاههای اجرایی و...)	۳۲
۱-۱-۱۱. کاربرد تحقیق	۳۳
۲-۱. مفهوم شناسی مفاهیم پژوهش	۳۳
۲-۱-۱. مفهوم شناسی معدن	۳۳

- ۱-۱-۲-۱. معنای لغوی معدن ۳۳
- ۲-۱-۲-۱. معنای اصطلاحی معدن ۳۹
- ۱-۲-۱-۲-۱. امامیه ۴۰
- ۲-۲-۱-۲-۱. مذاهب اربعه ۴۱
- ۱-۲-۱-۲-۲-۱. مذهب حنفیه ۴۲
- ۲-۲-۲-۱-۲-۱. مذهب مالکیه ۴۲
- ۳-۲-۲-۱-۲-۱. مذاهب شافعیه و حنبلیه ۴۲
- ۳-۱-۲-۱. اقسام معادن ۴۳
- ۲-۲-۱. منبع ۴۴
- ۱-۲-۲-۱. معنای لغوی و عرفی منبع ۴۴
- ۲-۲-۲-۱. معنای اصطلاحی منبع ۴۵
- ۳-۲-۱. أنفال ۴۷
- ۱-۳-۲-۱. معنای لغوی أنفال ۴۷
- ۲-۳-۲-۱. معنای اصطلاحی أنفال ۴۸
- ۳-۳-۲-۱. مصادیق انفال ۴۹
- ۱-۳-۳-۲-۱. فیء ۴۹
- ۲-۳-۳-۲-۱. زمین موات ۴۹
- ۳-۳-۳-۲-۱. زمین های بی مالک ۵۰
- ۴-۳-۳-۲-۱. اموال پادشاهان کافر ۵۰
- ۵-۳-۳-۲-۱. غنائم برگزیده ۵۱
- ۶-۳-۳-۲-۱. ارث بدون وارث ۵۱
- ۷-۳-۳-۲-۱. معادن ۵۱
- ۴-۲-۱. فسیل (fossil) ۵۲

۵۲.....	۱-۴-۲-۱ معنای لغوی فسیل
۵۲.....	۲-۴-۲-۱ معنای اصطلاحی فسیل
۵۳.....	۵-۲-۱ مالکیت
۵۳.....	۱-۵-۲-۱ مفهوم لغوی مالکیت
۵۳.....	۲-۵-۲-۱ مالکیت از حیث اصطلاح فقهی
۵۴.....	۶-۲-۱ هیدروکربن
۵۴.....	۱-۶-۲-۱ نفت و گاز
۵۷.....	۲-۶-۲-۱ مخازن هیدروکربن (نفت، گاز)

فصل دوم: دیدگاه های فقهی مذاهب اسلامی در مورد مالکیت معادن (به

۶۱.....	نحوکلی)، نقد و بیان مستندات
۶۳.....	۱-۲ / دیدگاه های فقهی مذاهب اسلامی در مورد مالکیت معادن و نقد آن
۶۴.....	۱-۱-۲ / مبانی عقلی مالکیت در اسلام
۶۴.....	۲-۱-۱-۱ / مالکیت حقیقی
۶۵.....	۲-۱-۱-۱-۱ / مالکیت حقیقی خداوند
۶۶.....	۲-۱-۱-۱-۲ / مالکیت حقیقی انسان
۶۶.....	۲-۱-۱-۱-۳ / جایگاه توحید در مالکیت
۷۰.....	۲-۱-۱-۲ / مالکیت اعتباری
۷۱.....	۲-۱-۱-۲-۱ / مالکیت اعتباری خداوند
۷۲.....	۲-۱-۱-۲-۲ / جایگاه عقلی مالکیت اعتباری
۷۴.....	۳-۲-۱-۱-۲ / اشکال مختلف مالکیت اعتباری در اسلام
۷۵.....	۲-۱-۱-۲-۳-۱ / نظریه دولتی بودن مالکیت معادن
۹۷.....	۲-۱-۱-۲-۳-۱-۱ / دلیل عقلی بر دولتی بودن مالکیت معادن

- ۲-۱-۲-۳-۱-۲/ دلیل بنای عقلا بر دولتی بودن مالکیت معادن ۱۰۳
- ۲-۱-۲-۳-۱-۳/ ادله موجود در کتاب بر دولتی بودن مالکیت معادن ۱۰۶
- ۲-۱-۲-۳-۱-۴/ احادیث در سنت بر دولتی بودن مالکیت معادن ۱۰۸
- ۲-۱-۲-۳-۱-۵/ مصادیق انفال ۱۲۴
- ۲-۱-۲-۳-۱-۶/ نظریه مشترک بودن مالکیت معادن و مستندات آن ۱۲۴
- ۲-۱-۲-۳-۱-۷/ ادله در باب مشترک بودن مالکیت معادن ۱۲۵
- ۲-۱-۲-۳-۱-۸/ نظریه مواجهات در مالکیت معادن ۱۲۷
- ۲-۱-۲-۳-۱-۹/ نظریه در مالکیت تفصیلی نوع اول (مالکیت عموم بر معادن سطحی و مالکیت امام بر معادن عمیق) ۱۳۶
- ۲-۱-۲-۳-۱-۱۰/ نظریه در مالکیت تفصیلی نوع دوم (تابعیت مالکیت املاک خصوصی از زمین و مالکیت عموم بر سایر معادن) ۱۳۹
- ۲-۱-۲-۳-۱-۱۱/ نظریه تبعیت مالکیت معادن از مالکیت اراضی ۱۴۱
- ۲-۱-۲-۳-۱-۱۲/ دلیل طرفداران نظریه تبعیت سیره عقلاییه ... ۱۴۲
- ۲-۲/ بیان مستندات قواعد فقهیه در مواجهه با ادله خاص مالکیت معادن ۱۴۷
- ۲-۲-۱/ قاعده ید ۱۴۷
- ۲-۲-۲/ قاعده احترام مالکیت ۱۴۸
- ۲-۲-۳/ قاعده اتلاف ۱۵۱
- ۲-۲-۴/ قاعده تسبیب ۱۵۳

۱۵۵.....	۲-۲-۵/قاعده ضرر
۱۶۰.....	۲-۲-۶/قاعده غرور
۱۶۱.....	۲-۲-۷/قاعده سلطنت
۱۶۲.....	۲-۲-۸/قاعده حيازت
۱۶۵.....	۲-۲-۹/قاعده إحيای موات
۱۸۱.....	۲-۲-۱۰/قاعده التحجير
۱۸۳.....	۲-۲-۱۱/قاعده سبق

فصل سوم: دیدگاه های فقهی در مورد مالکیت مخازن نفت و گاز..... ۱۸۷

۱۸۹.....	۳-۱/مبحث اول: نظریات فقهی در مورد مالکیت مخازن نفت و گاز
۱۸۹.....	۳-۱-۱/انواع نظریات مالکیت اعتباری
۱۸۹.....	۳-۱-۱-۱/نظریه مالکیت دولتی
۱۹۷.....	۳-۱-۱-۲/نظریه مالکیت عمومی
۱۹۹.....	۳-۱-۱-۳/نظریه مالکیت خصوصی و شخصی
۲۰۱.....	۳-۱-۱-۳-۱/شرایط قرآن کریم درباره مالکیت خصوصی
۲۰۳.....	۳-۱-۲/تفاوت مالکیتها در اسلام
۲۰۶.....	۳-۱-۳/دیدگاه برگزیده (مختار)
۲۰۶.....	۳-۱-۳-۱/کتاب
۲۱۱.....	۳-۱-۳-۲/سنت
۲۱۵.....	۳-۱-۳-۳/عقل
۲۲۳.....	۳-۲/منابع هیدروکربنها
۲۲۴.....	۳-۳/نتیجه گیری

فهرست منابع..... ۲۲۷

مقدمه

مالکیت نفت و گاز بنابر قول مشهور در فقه اسلام تحت عنوان فقه معادن قرار می‌گیرد و حاکمیت معادن چه ظاهری چه باطنی از دیدگاه بعضی از فقها تحت نظام فقهی انفال و مشترکات قرار گرفته است. اما به دلیل تغییر ماهیت و کاربرد موضوع و تنوع برپویشی این صنعت و جذب سرمایه‌گذار خارجی و داخلی و همچنین رویکرد ساختاری از سوی ادله، دریافت دیگری نیز می‌تواند ظهور پیدا نماید، که این جریان سنگین اقتصادی نظام‌مند می‌کند. به تعبیر دیگر در کنار نظام فقهی انفال و نظام فقهی مشترکات عامه، نظام دیگری به نظام فقهی بخش خصوصی می‌تواند از ادله و نصوص فقهی اقتباس شود و این پایان‌نامه به دنبال این نکته است که پس از باز کردن کلیات از مجرای ادله قواعد فقهی و نظرات فقها به این نکته برسد که در فقه، بستر و نظامی دیگر نیز وجود دارد که می‌تواند در این شرایط که اسناد بالادستی نظام مقدس جمهوری اسلامی، مثل سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام و تفسیر اصل ۴۴ قانون اساسی، به دنبال تشویق بخش خصوصی است؛ تا یک مسیر مطمئن‌تر برای امنیت مالی و روانی سرمایه‌گذار و اعتماد او بر این کار ارائه دهد.